

بسم الله الرحمن الرحيم

نقش خواص در ارتقاء بصیرت جامعه از دیدگاه اسلام

معصومه هوشنگی نیا^۱

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی نقش خواص در ارتقای بصیرت جامعه از دیدگاه اسلام پرداخته است. بصیرت، به عنوان شناخت صحیح حقایق و واقعیت ها، نقش کلیدی در پیشرفت و سعادت جامعه دارد. در این مقاله با تاکید بر اهمیت و جایگاه بصیرت از دیدگاه اسلام و مسئولیت های خواص در هدایت جامعه، ویژگی های اخلاقی، علمی و رفتاری ضروری این گروه بررسی گردید. همچنین به نقش الگو بودن خواص در تقویت بصیرت عمومی و روش های ارتقای بصیرت در میان مردم از سوی خواص به ویژه در ابعاد فردی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی اشاره شد. در نهایت تحقیق با ارائه ی راهکارهایی برای تقویت نقش خواص در ارتقای بصیرت جامعه به سوی جامعه ای آگاه و پویا گام برداشته و به گردآوری اطلاعات به شیوه ی توصیفی و کتابخانه ای پرداخته و نقش خواص را در ارتقای بصیرت جامعه از دیدگاه اسلام مورد بررسی قرار داده است.

واژگان کلیدی: بصیرت، خواص، عوام، نخبه

مقدمه

بصیرت یکی از مفاهیم بنیادی در دین مبین اسلام محسوب میشود که به معنی درک عمیق، شفافیت و آگاهی نسبت به حقیقت های زندگی است. کسی که دارای بصیرت است راه را از بیراهه به درستی تشخیص میدهد و هرگز گرفتار گزراه ها نمیگردد. در دنیای امروز که جامعه با چالش های متعددی روبرو است ، تقویت بصیرت اجتماعی یک نیاز و ضرورت برای آحاد جامعه به ویژه نخبگان و خواص میباشد.

در یک تقسیم بندی کلی جامعه انسانی به دو گروه عوام و خواص تقسیم میشوند که هر کدام از این دو گروه دارای تعریفی است که از افراد گروه دیگر متمایز میشوند. عوام گروهی هستند که قدرت تحلیل و درک مسائل را ندارند و به طور معمول مقلد و دنباله رو خواص هستند. گروه دیگر به واسطه استعدادها و تواناییهای مادی و معنوی از جایگاه خاصی در جامعه بهره مند میشوند. رفتار و گفتار آنها مورد توجه عامه مردم قرار می گیرد و در رفتار و کردار آنها تاثیر می گذارد. این افراد برجسته خواص هستند. خواص همواره الگوی عوام می باشند و سرنوشت عوام به طور عجیبی با گفتار و رفتار این گروه گره خورده و همین مسأله مسئولیت آنها را سنگین و لغزششان را نابخشودنی کرده است.

یکی از عوامل اصلی تاثیرگذار بر سرنوشت جوامع خواص بوده اند. زیرا در طول تاریخ عامه مردم چشم به گفتار و عملکرد رهبران خود داشته اند. رهبر انقلاب اسلامی برخلاف دیدگاههایی که عوامل جغرافیایی و یا اقتصادی را در تحول تاریخ و نظام ها برجسته مینمایند، بر نقش عوامل انسانی تأکید داشته، ضمن تقسیم جامعه به عوام و خواص، انحطاط اخلاقی خواص طرفدار حق را عامل انحطاط جامعه اسلامی پس از رحلت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) بر می شمارد.

ضرورت پرداختن به چنین عنوانی (تاثیر خواص بر عوام) تا آنجاست که تاریخ نیز شاهد بصیرت یا بی بصیرتی برخی افراد و یا حتی خنثی بودن خواص و تأثیر موج آن بر عموم جامعه بوده و چه بسیار لطمات و ضربات جبران ناپذیری که بر پیکره اجتماع وارد ساخته و کشور را از لحاظ فرهنگی ، سیاسی ، اجتماعی و دینی به عقب رانده و یا از حرکت سازنده باز داشته است.

در پیشینه این پژوهش کتابها و مقالاتی با موضوع بصیرت و خواص نگاشته شده که هر کدام از این پژوهش ها به یک بحث در ارتباط با موضوع پرداخته است.

کتاب « نقش خواص در شکل گیری واقعه عاشورا » نوشته اعظم بابایی؛ به معرفی و تبیین دیدگاه ها و مسائل خاصی که زمینه ساز حادثه عاشورا شده اند پرداخته است.

در کتاب « نخبگان و انقلاب اسلامی » نوشته محمد حسین حسینی هرنندی؛ به جایگاه و نقش نخبگان و میزان تأثیر گذاری آنان در انقلاب اسلامی اشاره گردیده است.

همچنین مقاله ای با عنوان « بصیرت خواص از منظر قرآن کریم » نوشته دکتر محمد رضا ستوده و سید هاشم سادات پور؛ ضمن پرداختن به نقش بصیرت در مسائل سیاسی و توطئه دشمن عوامل موثر در بصیرت را مورد بررسی قرار داده است.

نوشتار حاضر در صدد بررسی نقش خواص بر ارتقاء بصیرت جامعه از دیدگاه اسلامی میباشد. برای رسیدن به پاسخ این پرسش لازم است که ابتدا اهمیت و جایگاه بصیرت در جامعه و سپس نقش فردی ، اجتماعی ، سیاسی و فرهنگی خواص بر ارتقاء بصیرت جامعه مورد بحث و بررسی قرار گیرد. نحوه پاسخگویی به این سؤالات در نوشتار حاضر به روش نقلی _ توصیفی و مطالعات کتابخانه ای است.

مفهوم شناسی

از مهمترین و پرکاربردترین مفاهیمی که در این مقاله مورد بررسی قرار خواهند گرفت : بصیرت ، خواص ، نخبه ، عوام

۱. بصیرت

واژه «بصیرت» از ریشه عربی «بَصَرَ» به معنای بینایی، حس بینایی و چشم است.^۱ بصیرت یعنی آگاهی، هوشیاری، زیرکی، روشندلی و چشم خرد.^۲ گفته شده بصیرت یعنی عقیده قلبی، شناخت، یقین و عبرت.^۳ در بعضی کتب لغت، بصیرت را بینش و بینایی ترجمه کرده اند؛ و معانی ای نظیر دانایی، زیرکی، عقل، شاهد و حجت را هم برای آن معنا کرده اند.^۴ بصیرت در اصطلاح به معنای آگاهی و شناخت عمیق از حقایق و واقعیت هاست. برخی بصیرت را به قوه قلبی و نیروی باطنی تعریف کرده اند که به نور قدسی الهی روشن می شود و صاحب بصیرت در پرتو آن، حقایق اشیاء و امور را درک می کند.^۵ کسی که بصیرت دارد در تشخیص حق و باطل دچار اشتباه نمی شود و نیازی به دلیل و برهان های پیچیده ندارد؛ بلکه حق را به روشنی و آشکارا می بیند و باطل را نفی می کند. بنابراین بصیرت انسان را از حیرت و تردید نجات می دهد و به او کمک می کند تا هر نوع شبهه ای را طرد کند.^۶

۲. خواص

خواص، جمع خاص و به معنای ویژگی ها و خاصیت است.^۷ همچنین به معنای برگزیده، منتخب و معین هم به کار می رود.^۸

۱ - عمید، فرهنگ فارسی، ص ۱۹۶.

۲ - مرکز فرهنگ و معارف قرآن، دایره المعارف قرآن کریم، ج ۵، ص ۵۷۳.

۳ - هاشمی رفسنجانی، برگزیده فرهنگ قرآن، ج ۱، ص ۳۷۲.

۴ - عمید، همان.

۵ - هاشمی رفسنجانی، همان.

۶ - کارگر، تعلیم و تربیت در عصر ظهور، ص ۳۱.

۷ - عمید، همان، ص ۵۰۳.

۸ - آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، ص ۶۲.

نتیجه گیری و پیشنهادات

از دیدگاه اسلام خواص در ارتقا بصیرت جامعه به ویژه در ابعاد فردی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تاثیرگذار است.

فرد با بصیرت با داشتن علم، تجربه و نفوذ در جامعه درک عمیق و دقیق تری از حقایق دین در زندگی دارد. بصیرت، نه تنها به درک دین محدود نمی شود، بلکه به فهم عمیق مسائل اجتماعی و جهانی نیز ارتباط دارد.

خواص به عنوان الگوها و رهبران فکری جامعه، می توانند از طریق آموزش، ترویج و گسترش آموزه های اسلامی بر بصیرت جامعه تاثیر گذاشته و با ارائه تفسیرهای درست از آیات و احادیث، بصیرت دینی و اجتماعی را ارتقاء دهند. همچنین با برگزاری نشست ها و کارگاه های آموزشی فرصت های تبادل نظر و پرورش تفکر انتقادی را فراهم کنند؛ و با رفتار و کردار خود به عنوان الگوهایی از تقوا و دیانت، بصیرت اجتماعی و اخلاقی را تقویت کنند. خواص به واسطه نفوذ خود می توانند مردم را نسبت به چالش ها و مسائل زمانه آگاه کنند و آنها را به سمت تصمیم گیری های هوشمندانه ترغیب نمایند؛ و با ارائه تحلیل های صحیح، بر شکل گیری نظرات عمومی و تعیین سیاست های صحیح تاثیر بگذارند.

از طریق شبکه های اجتماعی و رسانه ها، فهم عمیق تری از ارزش ها و اصول اسلامی را به نسل جوان منتقل کنند. توسعه رسانه ها و استراتژی های موثر برای افزایش بصیرت اجتماعی از طریق تشویق پژوهشگران به انجام تحقیقات در زمینه دین و مسائل اجتماعی و تشکیل نهادهایی برای ارتقاء بصیرت عمومی و آموزش های دینی از دیگر راهکارهای ارتقاء بصیرت در جامعه است.

البته خواص در ارتقاء بصیرت جامعه ممکن است با چالشهایی مواجه شوند از جمله: کمبود منابع و امکانات زیر ساختی مناسب برای آموزش و تبعیض های اجتماعی و سیاسی.

بنابر این خواص می توانند با درک عمیق از مسئولیت های خود و با حرکت در مسیر صحیح، به ارتقا بصیرت جامعه کمک کنند. این امر نه تنها نیازمند تلاش فردی بلکه نیازمند همکاری و همفکری میان خواص، علمای دین و سایر اقشار جامعه است تا به یک هم افزایی مثبت برای ایجاد یک جامعه بصیر و آگاه منجر شود.

فهرست منابع

۱- قرآن کریم؛ ترجمه حسین انصاریان

۲- نهج البلاغه؛ ترجمه دشتی

۳- صحیفه سجادیه؛ ترجمه و شرح حسین انصاریان

کتاب فارسی

۱- آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، تهران: نشر نی، چاپ پانزدهم، ۱۳۹۲ ه. ش.

۲- اسحاقی، حسین، جام عبرت، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰ ه. ش.

۳- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۵، ج ۸، تهران: چاپخانه مهارت، بی تا.

۴- سروش، عبدالکریم، فلسفه تاریخ، تهران: انتشارات نی، ۱۳۸۱ ه. ش.

۵- شریفی، احمدحسین، موج فتنه، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ چهارم، ۱۳۸۸ ه. ش.

۶- صالحی، محمد جواد، منطق حسینی رویارو با خشونت و خودکامگی اموی، بی جا، فقه و اصول «حکومت اسلامی»، زمستان ۱۳۸۱ ه. ش.

۷- طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، (مترجم: احمدبهشتی)، ج ۱۲، ج ۱۴، تهران: فراهانی، چاپ سیزدهم، ۱۳۵۲ ه. ش.

۸- طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، (مترجم: ناصر مکارم شیرازی و دیگران)، ج ۱، تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۴ ه. ش.

۹- عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات اشجع، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه. ش.

۱۰- کارگر، رحیم، تعلیم و تربیت در عصر ظهور، قم: بنیاد فرهنگی حضرت موعود، ۱۳۸۷ ه. ش.

۱۱- متفکر، حسین، جنگ روانی، قم: سپهر، چاپ سوم، ۱۳۸۵ ه. ش.

۱۲- محمدی ری شهری، محمد، فرهنگ نامه بصیرت، (مترجم: حمیدرضا شیخی)، قم: دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۸۸ ه. ش.

۱۳- مرکز فرهنگ و معارف قرآن، دایره المعارف قرآن کریم، ج ۵، قم: موسسه بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه. ش.

۱۴- مصباح یزدی، محمدتقی، تهاجم فرهنگی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره) ۱۳۸۰ ه. ش.

۱۵- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۰، ج ۲۱، ج ۲۳، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳ ه. ش.

۱۶- مکارم شیرازی، ناصر، شرح تازه و جامعی بر نهج البلاغه، ج ۶، قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ش.

۱۷- مکی، محمد، زندگی نامه شیخ فضل الله نوری، تهران: انتشارات ادبیات، ۱۳۷۱ ه. ش.

۱۸- منتظری، حسین علی، حکومت دینی و حقوق انسان، قم: انتشارات ارغوان دانش، ۱۳۷۷ ه. ش.

۱۹- هاشمی رفسنجانی، اکبر، برگزیده فرهنگ قرآن، ج ۱، قم: مؤسسه بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۷ ه. ش.

۲۰- یآوری وثاق، مهدیه، نقش رسانه در آگاهی بخشی سیاسی و اجتماعی، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱ ه. ش.

کتاب عربی

۱- ابن هشام، عبدالملک بن هشام، سیره النبی، قاهره-مصر: مطبعه حجازی، بی تا.

۲- شریف رضی، محمدبن حسین، المجازات النبویه، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۰ ه. ش.

۳-غزالی، ابوحامد، احیاء علوم دین، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۸ه ش.

فهرست مقالات

۱_شمولی، همت اله؛ رشیدحفظ آباد، موسی؛ یعقوبی، حسین، "بصیرت گرایی و بصیرت افزایی، راهبردی اساسی درمقابله باجنگ نرم"، بصیرت و تربیت اسلامی، شماره ۳۵، ۱۳۹۴ه ش.

۲_فارسی مدان، علی، "بصیرت افزایی درنظام اعتقادی و سیاسی امام سجاد(علیه السلام) با تأکید بر دعای ۲۷ صحیفه سجادیه"، دو فصلنامه علمی دعا پژوهی، شماره ۲، ۱۴۰۱ه ش.

۳-هاشمی، ضیا، "نقش نخبگان در تحولات اجتماعی امام علی (علیه السلام)" ، مجله حوزه و دانشگاه، شماره ۲۶، ۱۳۸۶ ه ش .

سایت ها

1-www. hawzeh.net

2-www.iribnews.ir

3-https://imamalinet.ir

4-https://shenasname.ir

5-https://khl.ink/f/27606

6-farsi.khamenei.ir

7-ganjineh.valiasr_aj.com

8-yjc.ir

نرم افزارها

۱_ جامع الاحادیث

۲_ صحیفه سجادیه

۳_ کتابخانه قائمیه

۴_ کتابخانه نورلایت